

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-60>

УДК 330.341

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ РОСЛИНИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF THE PLANT INDUSTRY AND ITS REGULATION

Кватернюк Анна Олександрівна

аспірантка,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9491-4107>**Kvaterniuk Anna**

Vinnytsia National Agrarian University

У статті з'ясовано сутність інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства. Охарактеризовано основні чинники, що впливають на інноваційний розвиток підприємств: фінансові, матеріально-технічні, соціально-психологічні, інституційні, техніко-технологічні. Визначено, що інноваційний процес розглядають, як об'єкт управління та аналізу з позиції процесу та з позиції результату. Розглянуто підходи до класифікації факторів інноваційного розвитку підприємств. Проведено порівняльну характеристику понять «винахід», «відкриття», «нововведення» та «інновація». Виявлено, що подальший розвиток сільськогосподарських підприємств, підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є можливим лише за умов переходу на інноваційну модель розвитку. Охарактеризовано окремі групи методів державного регулювання рослинницької галузі України.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, винахід, відкриття, нововведення, класифікація інновацій.

The article is devoted to topical issues of innovative development of the crop industry, the essence of innovative development of agricultural enterprises is investigated. The main factors influencing the innovative development of enterprises are described: financial, logistical, investment, information support. It is determined that the innovation process is considered as an object of management and analysis from the standpoint of the process and from the standpoint of the result. Approaches to the classification of factors of innovative development of enterprises are considered, the classifications are divided into technological (product and process) and non-technological (organizational and marketing). A comparative description of the concepts of «invention», «discovery», «innovation» and «innovation». It was revealed that further development of agricultural enterprises, increasing the competitiveness of agricultural enterprises is possible only if the transition to an innovative model of development. The development of agricultural enterprises of Ukraine in the crop industry, which has an integrated structure in the form of agricultural holdings, highlights innovations, which according to the level of novelty are divided into new for the unification of enterprises. Within the framework of integrated structures, the dissemination of non-technological and technological innovations can develop quite rapidly, which is due to differences in information exchange between their participants and the availability of qualified and motivated professionals. Innovation as a consequence of innovative activity (product or service, technology, organizational and technical solution) is a transition and interpretation of the essence of innovation in the system of agricultural production. They are subject to the classification of innovations. The complexity and scale of changes in agricultural enterprises of Ukraine has a high rate of innovative development, compared to other sectors of the economy that stand out in the background. Innovation as a consequence of innovative activity (product or service, technology, organizational and technical solution) is a transition and interpretation of the essence of innovation in the system of agricultural production.

Keywords: innovation, innovative development, invention, discovery, innovation, classification of innovations.

Постановка проблеми. На сучасному етапі інноваційний розвиток підприємств рослинницької галузі є вагомим інструментом забезпечення безперервного функціонування сільськогосподарських підприємств, де першочергового значення набуває активізація інноваційних про-

цесів. Наразі ряд питань теоретичного та практичного характеру стосовно впровадження та активізації процесів інноваційного розвитку рослинницької галузі України залишаються невирішеними і дискусійними, це зумовлює доцільність подальших досліджень у даному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження питань теоретико-методологічних засад інноваційного розвитку представлені працями таких вчених: Б. Санто, І. Балабанов, О. Кузьмін, П. Друкер, С. Ілляшенко, Г. Менш, Н. Радіонова, Т. Федулова, Й. Шумпетер та інших учених. Разом з тим потребують подальшого дослідження питання щодо удосконалення інноваційного розвитку підприємств рослинницької галузі України.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення особливостей інноваційного розвитку підприємств рослинницької галузі та окреслення її удосконалення на сучасному етапі розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом в рослинницькій галузі України спостерігається позитивна динаміка розвитку, яка має безпосередній зв'язок з інноваційною діяльністю. Інновації є результатом інвестицій, що надходять у рослинницьку галузь. Обсяги інвестицій у галузь сільського господарства України мають високі темпи розвитку, у порівнянні з іншими галузями економіки України.

Термін «інноваційний розвиток» трактується, як кінцевий результат наукової або науково-технічної діяльності. Найчастіше термін «інноваційний розвиток» розглядають, коли йдеться про проведення досліджень щодо науково-технічного прогресу, формування нових економічних знань, пошуку джерел економічного зростання як на макро-, так і на мікрорівні, побудови інноваційної моделі розвитку на державному рівні тощо.

Своєю чергою, інноваційний тип розвитку трактують як спосіб, завдяки якому відбувається економічне зростання за рахунок постійного та систематичного застосування нововведення, їх технологічне впровадження у виробництво, що призводить до суттєвих поліпшень усієї господарської діяльності підприємства через структурні зміни, коригування цілей та завдань, оновлення кадрового потенціалу, цифровізації та автоматизації процесів [1].

Інноваційний розвиток України в сільському господарстві має забезпечити об'єднання зусиль державних органів, установ, організацій, закладів науково-технічної сфери, підприємницького сектора економіки на користь прискореного використання досягнень науки і технологій з метою реалізації стратегічних інтересів – як національних, так і підприємницьких [2].

Інновації розглядаються як наслідок інноваційної діяльності (продукту або послуги,

технології, організаційно-технічного рішення), процес доведення наукової ідеї або технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід. На них поширюється класифікація інновацій, яка застосована Державною службою статистики.

Класифікації поділяються на:

- технологічні (продуктові й процесові);
- нетехнологічні (організаційні та маркетингові), відображено у табл. 1.

У літературних джерелах з питань інноваційного розвитку поряд з поняттям «інновація» вживаються такі поняття як «нововведення», «новація», «відкриття», «винахід» (табл. 2) [4].

Тлумачення поняття «інновація», пов'язане з якісними змінами, що спрямовані на створення нового товару, технології, процесу. Нові якісні або вдосконалені продукти праці відповідають інноваціям лише за умови їх споживання, а саме практичного використання, вони мають мету, якщо супроводжуються певним ефектом.

Інновації класифікують за рівнем змін, які вони спричиняють. Розрізняють радикальні, поліпшуючі та псевдоінновації.

Радикальними є інновації, що передбачають виробництво принципово нових продуктів, застосування технологій нових поколінь. Вони спричиняють значні зміни в галузі виробництва. За твердженням Керівництво Осло, смисловий наголос у цьому плані слід робити на ефекті від інновації, а не на її новизні [5].

Поліпшуючі (поетапні) інновації не змінюють принципово технологій виробництва і базових характеристик товару, вони забезпечують певний позитивний ефект в його виробництві й використанні. Підсумком їх введення є приріст урожайності культур, покращення якості продукції завдяки досягненням селекційної роботи, оптимізації окремих технологічних операцій, зменшення втрат продукції під час зберігання тощо.

Термін «псевдоінновація» запропонував німецький економіст Г. Менш у праці «Технологічний пат: інновації долають депресію» [6]. Псевдоінновації виділяються в окрему категорію і свідчать про важливість об'єктивної оцінки результатів інноваційної діяльності, які є необхідними для раціонального використання ресурсів підприємства у цій діяльності.

Забезпечення розвитку інноваційної складової сільськогосподарських підприємств сприятиме зростанню конкурентоспроможності як сільськогосподарської продукції, так і збалансованості та ефективності ринку аграрної продукції загалом [7].

Таблиця 1

Класифікація інновацій

Види інновацій		Визначення
Технологічні інновації	Продуктова інновація	Впровадження продукту (товару або послуги), що є новим чи значно поліпшеним за його властивостями або способами використання (значні вдосконалення технічних характеристик, компонентів і матеріалів, вбудованого програмного забезпечення, рівня сумісності з користувачем або інших функціональних характеристик).
Технологічні інновації	Процесова інновація	Упровадження нового або значно поліпшеного методу виробництва чи методу доставки продукту, до неї входять значні зміни в технології, виробничому устаткуванні і програмному забезпеченні (інноваційний процес).
Нетехнологічні інновації	Маркетингова інновація	Впровадження нового методу маркетингу, включаючи значні зміни дизайну або упаковки продукту, його розміщення, у просуванні на ринок або в призначенні ціни продажу, що спрямована на більше задоволення потреб споживача, відкриття нових ринків або завоювання нових позицій для продукції підприємства на ринку з метою збільшення обсягу продажу. Нові методи призначення цін, єдиною метою яких є диференціювання цін за споживчими сегментами, не визнаються інноваціями. Сезонні, регулярні та інші рутинні зміни прийомів маркетингу в цілому не є маркетинговими інноваціями.
	Організаційна інновація	Впровадження нового організаційного методу в діяльності підприємства, в організації робочих місць або зовнішніх зв'язків. спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємства за допомогою скорочення адміністративних витрат або оперативних витрат, підвищення задоволеності службовців станом своїх робочих місць (і тим самим продуктивності праці), розширення доступу до нетоварних активів (таких як некодифіковані знання із зовнішніх джерел) або зменшення витрат на постачання.

Джерело: [3]

Таблиця 2

Порівняльна характеристика понять «винахід», «відкриття», «нововведення» та «інновація»

Винахід, відкриття, нововведення	Інновація
СПІЛЬНІ РИСИ	
Характер новизни	
ВІДМІННІ РИСИ	
Обов'язковою є науково-технічна новизна	Може носити поліпшуючий та модифікуючий характер не тільки у галузі техніки, але й у організаційній, соціальній та інших сферах
Може бути не впровадженим у виробництво	Обов'язковим є етап впровадження у виробництво та отримання різних видів ефектів, в першу чергу, комерційного
Здійснюються, як правило, на фундаментальному рівні	Носить прикладний характер

Джерело: [4]

Керівництво Осло не має рекомендацій вважати інновацією дифузію нових технологій за підрозділами чи частинами одного й того ж підприємства. Таким чином, реалізація нововведення на одному з виробництв підприємства вважається інновацією, але впровадження її на інших виробництвах цього підприємства такою вже не вважається [5].

Малі та середні сільськогосподарські підприємства мають значні труднощі з впровадженням інновацій у своїй діяльності. У табл. 3 наведені чинники, що гальмують інноваційний розвиток рослинницької галузі сільськогосподарських підприємств.

М. Русінко пропонує класифікувати чинники впливу на інноваційний розвиток підприємства за такими ознаками:

- за приналежністю до середовища: зовнішні, внутрішні;
- за характером впливу: стимулюючі, стримуючі, нейтральні;
- за ступенем формування: індивідуальні бізнес-фактори, фактори макроекономічного рівня, фактори мезорівня (регіонального, галузевого), фактори мікроекономічного рівня;
- за динамікою перебігу: статичні, динамічні;
- за тривалістю дії: одноразові, періодичні, постійно діючі;
- за можливістю виміру: параметричні, непараметричні;

- за змістом: економічні, неекономічні;
- за можливістю контролю: контрольовані, неконтрольовані;

- за причинно-наслідковими зв'язками: звичайні, непереборної дії, форс-мажорні [8].

Державне регулювання інноваційного розвитку – це комплекс заходів, спрямованих на створення задовільних умов (економічних, інституційних) для ефективної інноваційної діяльності на різних організаційних рівнях.

Державне регулювання інноваційного розвитку рослинницької галузі здійснюється за сприянням певних методів, принципів, заходів, які застосовуються для планування, регулювання та контролю інноваційної діяльності.

Розглянемо окремі групи методів, що використовуються для регулювання інноваційної діяльності:

- кредитні – доступність позик для сільськогосподарських підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність;
- фіскальні – пільги та знижки для сільськогосподарських підприємств;
- соціальні – заходи спрямовані на вирішення проблем розвитку територій сільських господарств;
- фінансового стимулювання – дотації та субсидії, інвестування з місцевих та державних бюджетів, вплив до іноземних інвестицій;
- політико-правові – вдосконалення нормативно-правової бази, що працює на регу-

Таблиця 3

Чинники, що гальмують інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств рослинницької галузі

Чинник	Ознака
Організаційні	Складові інноваційного розвитку мають забезпечувати ефективне функціонування та перебудову підприємства у разі зміни зовнішніх та внутрішніх чинників. Це потребує від підприємства оптимізації організаційної структури управління з метою правильного розподілу функцій, прав та обов'язків підрозділів та посадових осіб, а також вдосконалення системи інноваційного менеджменту загалом
Техніко-технологічні	Складова інноваційного розвитку відображає можливість оперативно перебудувати виробництво, переорієнтувати виробничі потужності і налагодити економічно ефективно виробництво нової продукції, яка відповідає новому попиту на ринку
Соціально-психологічні	Стосуються неспроможності в багатьох випадках менеджменту сприймати зміни, брати відповідальність за радикальні рішення, а також пов'язані з авторитарним стилем управління.
Фінансові	Пов'язані з капіталомісткістю інноваційних технологій, браком коштів для покриття витрат на інноваційну діяльність, небажанням (неготовністю) банків кредитувати проекти з високим рівнем інноваційності
Інституційні	Проявляються в тому, що політична нестабільність у країні, нерегульованість податкових відносин, проблеми з запровадженням ринку землі та інші прогалини в правовому забезпеченні ускладнюють прихід у галузь інвесторів, зацікавлених в її інноваційному розвитку

Джерело: [9]

лювання процесів в аграрно промисловому комплексі;

– адміністративні – реалізація інноваційних проєктів.

Фінансові методи державного регулятивного впливу на діяльність агрохолдингів не мають концентруватися виключно на бюджетних дотаціях та пільгах в оподаткуванні. Потрібно зазначити, що агрохолдинги сплачують податки за місцем реєстрації, а це переважно у містах. Тому сільськогосподарські підприємства, які перетворилися у філії або підрозділи агрохолдингів, не сплачують податки до місцевих бюджетів. Державна служба статистики України обліковує їх в категорії «підприємства інших форм власності». Це, на нашу думку, є недоліком для сільських територій [10].

Існує значна кількість інструментів державної підтримки сільського господарства в Україні, для цього в державному бюджеті щорічно закладаються певну суму коштів. Також використовуються елементи пільгового

оподаткування для сільськогосподарських підприємств. Дані механізми досить часто змінюються, а рівень їхнього фінансування залишається недостатнім, вони прямо чи опосередковано стосуються й підтримки інноваційного розвитку рослинницької галузі.

Висновки. Таким чином, інновація – це якісні зміни, що спрямовані на створення нового товару, технології, процесу. Для забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств рослинницької галузі України використовуються різні види інновацій. Державне регулювання інноваційного розвитку – це комплекс заходів, спрямованих на створення задовільних умов для ефективної інноваційної діяльності на різних організаційних рівнях, має окремі групи методів: кредитні, фіскальні, соціальні, фінансового стимулювання, політико-правові, адміністративні. Важливою умовою для подальшого збільшення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є перехід на інноваційний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інноваційний розвиток підприємства : навчальний посібник / За ред. П. П. Микитюка. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
2. Гарбар Ж. В., Майбородюк К. С. Інноваційний менеджмент як базис інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 9–10. С. 11–17.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Янковська О. І. Економічна сутність інновацій. *Економіка. Наука. Інновації*. 2009. № 1. URL http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2009_1/zmist.html
5. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям / Совместная публикация ОЭСР и Евростата. Москва : ЦИСН, 2010. 192 с.
6. Mensch G. Stalemate in technology: innovations overcome the depression. Publisher Cambridge, Mass. : Ballinger Pub. Co., 1979. 241 p.
7. Юрчук Н. П. Інноваційні чинники формування конкурентоспроможної продукції сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5. С. 50–63.
8. Русінко М. І. Класифікація факторів впливу на інноваційний розвиток будівельного підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. № 9–1. Ч. 4. С. 113–117.
9. Кобрин Л. Й. Діагностика факторів інноваційного розвитку підприємства. *Наукові записки. Української академії друкарства*. 2016. № 1. С. 152–157.
10. Гарбар Ж.В. Корпоративна соціальна відповідальність агрохолдингів: впровадження та регулювання в Україні. *Norway : Norwegian Journal of development of the International Science*, 2020. № 45. P. 3–12.

REFERENCES:

1. Mykytiuk P. P., Krysko Zh. L., Ovsianiuk-Berdadina O. F., Skochylias S. M. (2015) Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstva [Innovative development of the enterprise]: navchalnyi posibnyk. Ternopil: PP «Prynter Inform». (in Ukrainian)
2. Garbar J. V., Mayboroduk K. S. (2021) Innovatsiinyi menedzhment yak bazys innovatsiinoho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv [Innovation management as a basis for innovative development of agricultural enterprises]. *Ahrosvit*, no. 9–10, pp. 11–17. (in Ukrainian)
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Yankovskaya O. I. (2009) Ekonomichna sutnist innovatsii [The economic essence of innovation]. *Ekonomika. Nauka. Innovatsii*, no. 1. Available at: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2009_1/zmist.html (in Ukrainian)

5. Oslo leadership (2010) Rekomendatsyy po sboru y analyzu dannykh po ynnovatsiyam / A joint publication by the OECD and Eurostat. Moscow: TsISN, 192 p.
6. Mensch G. (1979) Stalemate in technology: innovations overcome the depression. Publisher Cambridge, Mass.: Ballinger Pub. Co., 241 p.
7. Yurchuk N. P. (2018) Innovatsiini chynnyky formuvannia konkurentospromozhnoi produktsii silskohospodarskykh pidpriemstv [Innovative factors of formation of competitive products of agricultural enterprises]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, no. 5, pp. 50–63. (in Ukrainian)
8. Rusinko M. I. (2014) Klasyfikatsiia faktoriv vplyvu na innovatsiinyi rozvytok budivelnoho pidpriemstva [Classification of factors influencing the innovative development of the construction companies]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, no. 9–1, p. 4, pp. 113–117. (in Ukrainian)
9. Kobryn L. Yo. (2016) Diahnostyka faktoriv innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva [Diagnosis of factors of enterprise innovative development]. *Naukovi zapysky Ukrainskoi akademii drukarstva*, no. 1, pp. 152–157. (in Ukrainian)
10. Garbar J. V. (2020) Korporativna sotsialna vidpovidalnist ahrokhodyniv: vprovadzhennia ta rehuliuвання v Ukraini [Corporate social responsibility of agricultural holdings: implementation and regulation in Ukraine]. Norway: *Norwegian Journal of Development of the International Science*, no. 45, pp. 3–12.